

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«طرح جمعیت و تعالی خانواده»

بیان مسئله

واقعیت‌های جمعیت‌شناختی امروز ایران حکایت از آن دارد که اهداف تعیین شده در راستای سیاست‌های تحدید موالید قانون برنامه اول توسعه، زودتر از زمان پیش‌بینی شده محقق شده است. به طوری که براساس پیش‌بینی‌های انجام شده انتظار می‌رفت نرخ رشد جمعیت در سال ۱۳۹۰ به ۲/۳ برسد در حالی که بررسی‌ها نشان می‌دهد که این میزان به ۱/۳ رسیده است. از این رو ضرورت ارزیابی و تغییر بسته سیاست جمعیتی از حدود دو سال پیش در دستور کار سیاست‌گذاران و قانونگذاران قرار گرفت. در این راستا طرح «جامع جمعیت و تعالی خانواده» با بهره‌گیری از نظرات کارشناسان و خبرگان با ۵۰ ماده تدوین و در کمیسیون‌های اصلی و فرعی مورد بررسی قرار گرفت.

در این طرح چند نکته اساسی از جمله کاهش سن ازدواج، کاهش میزان طلاق، فرزندآوری و سلامت باروری لحاظ شده است. مهمترین برنامه‌های پیشنهادی این طرح جهت کاهش سن ازدواج، شامل آموزش سبک زندگی مناسب و انجام ازدواج سالم، تهیه مسکن به‌ویژه برای دانشجویان متأهل، اولویت استخدام برای مردان دارای فرزند و مردان متأهل و زنان دارای فرزند هم در بخش دولتی و هم در بخش خصوصی، ارائه تسهیلات برای تأمین وسایل لازم و ضروری در آغاز زندگی حداقل معادل ۵۰ درصد آن است.

جهت کاهش میزان طلاق از برنامه‌هایی همچون: استفاده از وکلای با تجربه برای ارائه مشاوره و راهنمایی بهتر جهت حل و فصل اختلافات بین زوجین، ارائه برنامه‌های تبلیغی برای فرهنگ‌سازی جهت پایبندی زوجین به خانواده و حفظ حرمت آن و کمک به زوجین جهت انتخاب همسر شایسته پیشنهاد شده است.

همچنین به منظور افزایش فرزندآوری برنامه‌هایی همچون: ارائه مشوق‌های شغلی برای بانوان و همچنین پرداخت هزینه‌هایی همچون ارائه سبد غذایی به خانواده‌ها، ارائه تسهیلات مسکن، افزایش هزینه حق اولاد به خانواده، پرداخت هدایای مالی برای تولد فرزندان پیش‌بینی شده است و جهت تقویت سلامت باروری برنامه‌هایی همچون؛ ارائه خدمات بهداشتی و درمانی و بیمه‌ای، ترویج بارداری برنامه‌ریزی شده و... پیشنهاد شده است.

در نهایت، به منظور سیاست‌گذاری جامع، هدایت، ایجاد هماهنگی بین‌بخشی، نظارت کلان بر برنامه‌ها و ارزیابی عملکرد مربوط به وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی، پیشنهاد شده تا شورای عالی جمعیت تشکیل شود.

نقاط قوت

۱. در راستای بندهای «۱» تا «۵»، «۷» و «۱۴» سیاست کلی ابلاغی جمعیت است.
۲. مواد در راستای کمک به افزایش جمعیت کشور تدوین شده است.
۳. سعی شده موضوع از ابعاد مختلف بررسی شود.
۴. سعی شده تکالیف تمام متولیان به‌خوبی احصا و مشخص شود.
۵. به نقش آموزش و ارتقای مهارت‌های زندگی، سبک زندگی سالم در لزوم ایجاد تغییرات فرهنگی دینی - اسلامی پرداخته شده است.
۶. به فرهنگ‌سازی و آموزش در راستای افزایش جمعیت توجه ویژه شده است.
۷. در راستای سیاست‌های ابلاغی بخش سلامت است.

۱. خلاف اصل هفتادوپنجم قانون اساسی: اجرای این قانون اعتباری بالغ بر ۷,۰۰۰ میلیارد تومان برآورد شده است، درحالی که در قانون بودجه سال ۱۳۹۳ صرفاً برای همین سال اعتبار سیاست‌های جمعیتی تنها ۶۰۰ میلیارد تومان دیده شده است و محل تأمین آن در سال‌های آتی مشخص نیست.

۲. عدم جامعیت طرح: همان‌گونه که در طرح مشخص است سه حیطة اصلی کاهش سن ازدواج، کاهش میزان طلاق، حمایت از فرزندآوری مدنظر طراحان بوده است از این منظر نمی‌توان این طرح را طرح جامع دانست. ضمن اینکه طرح حاضر تمام بندهای سیاست‌های کلی جمعیت را پوشش نمی‌دهد. به مواردی از قبیل مدیریت مهاجرت، جذب سرمایه‌گذاران ایرانی مقیم خارج از کشور، ایجاد اشتغال مؤثر، مولد و... پرداخته نشده است. همچنین در تدوین این قانون، به تمامی عوامل و چالش‌های پیش‌روی هرم جمعیتی کشور از قبیل تغییر ساختار سنی جمعیت (سالخوردگی) و نیازهای آنها پرداخته نشده است.

۳. ایجاد چالش‌های شغلی برای زنان: به دلیل حمایتی بودن برخی از مواد قانون اشتغال بانوان می‌تواند دچار چالش شود. اصولاً هر حمایتی هزینه‌بر است و این هزینه یا باید توسط دولت تأمین شود که به دلیل منابع دولت امکان تداوم آن وجود ندارد و یا به کارفرما تحمیل می‌شود که در این صورت نیز یا کارفرما تمایلی به جذب نیروی انسانی زن نخواهد داشت یا با هزینه ارزان و مشروط به عدم درخواست حقوق قانونی وی به کار خواهد گرفت که در نهایت به ضرر زنان خواهد بود.

۴. عدم ضمانت اجرایی: احکام این قانون در بسیاری از موارد فاقد ضمانت اجرایی لازم است و بیم آن می‌رود که مثل برخی قوانین از جمله قانون تسهیل ازدواج به درستی اجرا نشود.

جمع‌بندی

هرچند برخی از پیشنهادهای این طرح همچون؛ آموزش درخصوص سبک زندگی مناسب و انجام ازدواج سالم، ارائه مشاوره و راهنمایی جهت حل و فصل اختلافات بین زوجین، ارائه برنامه‌های تبلیغی برای فرهنگ‌سازی جهت پایبندی زوجین به خانواده و حفظ حرمت آن و کمک به زوجین جهت انتخاب همسری شایسته، ارائه خدمات بهداشتی و درمانی و بیمه‌ای برای عموم مردم و ... جزء وظایف ذاتی یک دولت کارآمد هستند، اما تأکید بر آنها نشان از عزم حاکمیت برای فراهم نمودن شرایط مناسب برای افزایش کیفی جمعیت است.

برخی دیگر از مواد پیشنهاد شده همچون ارائه تسهیلات قرض‌الحسنه بلندمدت برای تولد فرزندان بیشتر، ارائه مشوق‌های مالی همچون دادن سکه به ازای تولد فرزندان، تخفیف‌های مالیاتی و ارائه تسهیلات بیش از اندازه برای بانوان شاغل و ... برای دولت بسیار پرهزینه و شاید در این مقطع زمانی و با شرایطی که کشور از لحاظ اقتصادی دارد امکان اجرا و مهمتر از آن استمرار اجرا نداشته باشند. زمینه‌سازی برای افزایش ازدواج و کاهش میزان طلاق و توجه به فرهنگ‌سازی و تغییرات باورهای افراد برای داشتن فرزندان بیشتر، از نکات مثبت این طرح به‌شمار می‌رود، اما به‌علت عدم پرداختن به کلیه مسائل جمعیت‌شناختی موجب شده برخلاف عنوان طرح، جامعیت لازم را ندارد.

در نهایت اینکه در صورت رفع ایراد اساسی این طرح یعنی بار مالی آن تصویب طرح می‌تواند به اجرایی شدن سیاست‌های کلی جمعیت کمک کند.

